

Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ

E. SHARPSTON

представено на 9 юни 2016 година¹

Дело C-42/15

Home Credit Slovakia a.s.

срещу

Klára Bíróová

(Преюдициално запитване, отправено от Okresný súd Dunajská Streda (Районен съд, Дунайска Стреда, Словакия)

„Защита на потребителите — Договори за потребителски кредит — Директива 2008/48/ЕО — Значение на израза „изготвен на хартиен или на друг траен носител“ — Изисквания по националното право документът да бъде съставен „в писмена форма“ и да бъде подписан — Действителност на договор за потребителски кредит — задължителна информация по член 10, параграф 2 от Директива 2008/48/ЕО — Договор за кредит, който не съдържа задължителната информация, а препраща към отделен документ — Санкции по националното право при непредоставяне на задължителната информация — Пропорционалност“

1. С преюдициалното си запитване Okresný súd Dunajská Streda (Районен съд, Дунайска Стреда, Словакия) иска указания относно тълкуването на Директива 2008/48/ЕО², която урежда договорите за потребителски кредити. Този съд отправя няколко взаимосвързани въпроса относно обхвата на извършената с тази директива хармонизация и степента, в която държавите членки са ограничени да въвеждат или запазват разпоредби, свързани с формалните изисквания при сключването на договор за кредит. Запитващата юрисдикция иска да се установи: i) дали изискването договорът за кредит да е изготвен „на хартиен или друг траен носител“ е автономно понятие на правото на Съюза; ii) дали това задължение означава, че договорът също така трябва да бъде подписан от страните и дали задължителната информация, която кредитодателят е длъжен да предостави на кредитополучателя, трябва да се съдържа в един и същи документ с договора за кредит; iii) дали кредитодателят трябва да посочи точните дати на падежа на отделните вноски по договора и да представи погасителен план, посочващ намаляването на главницата с плащанията по време на срока на кредита, и iv) дали са пропорционални някои от санкциите, които се прилагат по силата на националното право, когато кредитодателят не е предоставил задължителната информация.

¹ — Език на оригиналния текст: английски.

² — Директива на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета (ОВ L 133, 2008 г., стр. 66) (наричана по-нататък „Директива 2008/48“).

Правото на Европейския съюз

Директива 2008/48

2. Двете основни цели на Директива 2008/48 са осигуряване на високо и равностойно ниво на защита на потребителите, за да се гарантира доверието им, и създаване на реален вътрешен пазар. За да се постигнат тези цели е създадена напълно хармонизирана рамка на Съюза в редица ключови области³. Преди да бъде сключен договорът за кредит, потребителите следва да получат адекватна информация, която могат да обмислят, за да вземат решение при пълно познаване на фактите⁴. Що се отнася до свързаните с договорното право въпроси относно действителността на договорите за кредит, държавите членки могат да запазят или въведат национални разпоредби, които са в съответствие с правото на Съюза⁵. Договорът за кредит следва да излага ясно и кратко цялата необходима информация, за да се даде възможност на потребителя да се запознае със своите права и задължения⁶. Държавите членки следва да установят система от санкции за нарушаване на разпоредбите на Директивата и да гарантират тяхното привеждане в изпълнение. Предвидените санкции следва да бъдат ефективни, пропорционални и възпиращи⁷.

3. Член 1 гласи, че целта на Директива 2008/48 е да хармонизира някои аспекти на отнасящите се до договорите за потребителски кредит закони, подзаконови и административни разпоредби на държавите членки.

4. Съгласно член 2 от нея Директива 2008/48 се прилага за договорите за кредит, освен ако те не са изрично изключени от приложното ѝ поле.

5. Релевантни са следните определения в член 3:

- „а) „потребител“ означава всяко физическо лице, което при сделки, попадащи в приложното поле на настоящата директива, действа извън рамките на своята търговска, стопанска или професионална дейност;
- б) „кредитор“ означава всяко физическо или юридическо лице, което предоставя или обещава да предостави кредит в рамките на своята търговска, стопанска или професионална дейност;
- в) „договор за кредит“ означава договор, въз основа на който кредитор предоставя или обещава да предостави на потребител кредит под формата на разсрочено плащане, заем или друга подобна форма на улеснение за плащане, с изключение на договори с продължително изпълнение за предоставяне на услуги или за доставка на стоки от един и същи вид, при които потребителят заплаща за услугите или стоките чрез вноски през целия срок на предоставянето им;

[...]

- м) „траен носител“ означава всеки инструмент, който позволява на потребителя да съхранява информация, адресирана лично до него, по начин, достъпен за бъдещо ползване за период от време, достатъчен за целите на информацията, и който позволява непромененото възпроизвеждане на съхранената информация;

3 — Съображения 7, 8, 9 и 10.

4 — Съображение 19.

5 — Съображение 30.

6 — Съображение 31.

7 — Съображение 47.

[...]“.

6. Информацията и стъпките, предхождащи сключването на договор за кредит, са посочени в глава II. Член 5, параграф 1 от нея предвижда, че преддоговорната информация се предоставя на хартиен или друг траен носител⁸.

7. Задължението да се предостави на потребителите информация на хартиен или друг траен носител е потвърдено и в редица други разпоредби на Директива 2008/48⁹.

8. Член 10, параграф 1 гласи:

„Договорите за кредит се изготвят на хартиен или друг траен носител.

Всяка от страните по договора получава екземпляр от договора за кредит. Настоящият член не засяга националните правила, отнасящи се до действителността на сключването на договорите за кредит, които са в съответствие с правото на Общността“.

9. Член 10, параграф 2 съдържа списък с 22 категории данни, които трябва да бъдат посочени в договора за кредит ясно и кратко (наричани по-нататък „задължителната информация“). Този списък включва в частност:

„з) размера, броя и периодичността на дължимите погасителни вноски и, когато е уместно, реда на разпределение на вноските между различни неизплатени суми, дължими при различни лихвени проценти за целите на погасяването;

и) при погасяване на главницата по срочен договор за кредит, правото на потребителя да получи при поискване и безвъзмездно и по всяко време през целия срок на действие на договора за кредит извлечение под формата на погасителен план.

Погасителният план посочва дължимите плащания и сроковете и условията, отнасящи се до извършването на тази плащания; планът съдържа разбивка на всяка погасителна вноска, показваща погасяването на главницата, лихвата, изчислена на базата на лихвения процент, и, когато е приложимо, допълнителните разходи; когато лихвеният процент не е фиксиран или когато допълнителните разходи могат да бъдат променени съгласно договора за кредит, погасителният план посочва по ясен и кратък начин факта, че данните в плана са валидни само до последваща промяна на лихвения процент или на допълнителните разходи съгласно договора за кредит;

[...]“.

10. Член 10, параграф 3 гласи: „[к]огато се прилага параграф 2, буква и), кредиторът предоставя на потребителя безплатно и по всяко време през цялото време на действие на договора за кредит извлечение под формата на погасителен план“.

11. Член 22 предвижда, че доколкото Директивата съдържа хармонизирани разпоредби, държавите членки не могат да запазват или въвеждат разпоредби, различни от предвидените в нея.

8 — Вж. също приложение II, озаглавено „Стандартна европейска информация относно потребителски кредит“.

9 — Тези разпоредби уреждат съответно: договорите за кредит под формата на овърдрафт (членове 6 и 12); лихвения процент (член 11, параграф 1); договорите за кредит с неопределен срок (член 13, параграфи 1 и 2); правото на отказ (член 14, параграф 3, буква а); свръховърдрафта (член 18, параграфи 1 и 2); и някои задължения на кредитните посредници по отношение на потребителите (член 21, буква б).

12. В съответствие с член 23 държавите членки трябва да предвидят ефективни, пропорционални и възпиращи санкции за нарушаване на националните разпоредби, приети съгласно настоящата директива.

Директива 97/7/ЕО

13. Директива 97/7/ЕО¹⁰ съдържа разпоредби, предназначени да защитават потребителите, които сключват договори от разстояние. Съгласно член 4 от тази директива на потребителя трябва да бъде предоставена определена информация преди сключването на договор от разстояние¹¹. Член 5 от същата е озаглавен „Писмено потвърждаване на информацията“. Параграф 1 от него гласи следното:

„Потребителят трябва да получи писмено потвърждение, или потвърждение чрез друг траен носител, който е на негово разположение и е достъпен до него, информацията по член 4, параграф 1, букви от а) до и), в подходящ срок по време на изпълнението на договора, и най-късно по време на доставката, когато се отнася до стоки, които не са предназначени за доставка на трети страни, освен ако информацията е била вече предоставена на потребителя преди сключването на договора в писмен вид или чрез друг траен носител на информация на негово разположение и достъп[ен] за него.

[...]“¹².

Националното право

14. По силата на словашкия Граждански кодекс¹³ извършваните в писмена форма сделки са действителни само ако съответният документ е подписан от лицето, което се задължава по него¹⁴. Недействителни са сделките, които не са извършени в предписаната от закона (или уговорената от страните) форма.

15. В съответствие със словашкия Търговски кодекс¹⁵ общите договорни условия на дадена организация могат да станат част от договора за кредит, ако той преpraща към тях.

16. Договорът за потребителски кредит се сключва в писмена форма и всяка от страните му получава най-малко един екземпляр от него на хартиен или на друг траен носител¹⁶. Договорът за потребителски кредит трябва да съдържа по-специално размера, броя и периодичността на вноските за погасяване на главницата, на лихвите и на другите разходи и когато е уместно, реда

10 — Директива на Европейския парламент и на Съвета от 20 май 1997 година относно защитата на потребителя по отношение на договорите от разстояние (ОВ L 144, 1997 г., стр. 19; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 4, стр. 160) (наричана по-нататък „Директивата за продажбите от разстояние“). Тази директива е отменена и заменена от Директива 2011/83/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2011 година относно правата на потребителите, за изменение на Директива 93/13/ЕИО на Съвета и Директива 1999/44/ЕО на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 85/577/ЕИО на Съвета и Директива 97/7/ЕО на Европейския парламент и на Съвета (ОВ L 304, 2011 г., стр. 64).

11 — Член 4 изисква представянето на набор от данни, по-специално за самоличността на доставчика, характеристиките на стоките или услугите, тяхната цена, разходите за доставка, начина на плащане и наличието на право на отказ от договора.

12 — Член 7 от Директива 2011/83 (която заменя Директива 97/7) установява изискването информацията да е предоставена „[...] на хартия или, ако потребителят се съгласи, на друг траен носител“.

13 — Občiansky zákonník Zákon č. 40/1964 Zb. (Закон № 40/1964, изменен).

14 — Член 40, параграф 3 от словашкия Граждански кодекс.

15 — Obchodný zákonník (Закон № 513/1991 (zákon č. 513/1991 Zb.), изменен). Вж. член 273 от словашкия Търговски кодекс.

16 — Zákon č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Закон № 129/2010 за потребителския кредит и другите кредити и заеми за потребителите и за изменение и допълнение на някои закони (наричан по-нататък „Законът за потребителския кредит“). Вж. член 9 от Закона за потребителския кредит.

на разпределение на вноските между различни неизплатени суми, дължими при различни лихвени проценти за целите на погасяването¹⁷. Потребителите имат право да изискват извлечение под формата на погасителен план (при погасяване на главницата)¹⁸ по всяко време през целия срок на действие на договора за кредит¹⁹.

17. Когато договорът за кредит не е сключен в писмена форма и не съдържа изискваната съгласно Закона за потребителския кредит информация, за кредита не се дължат лихви и разноски²⁰.

Фактите, производството и преюдициалните въпроси

18. На 29 юни 2011 г. ищецът в главното производство, Home Credit Slovakia a.s (наричан по-нататък „кредитодателят“), сключва договор за потребителски кредит с ответника, г-жа Klára Bíróová (наричана по-нататък „кредитополучателката“), по предварително отпечатан стандартен образец, който е бил попълнен на ръка. На кредитополучателката е отпуснат кредит в размер на 700 EUR. Тя се съгласява да върне сума, възлизаща общо на 1 087,56 EUR, чрез месечни вноски, всяка от които в размер на 32,50 EUR. Кредитът е трябвало да бъде погасен в срок от 36 месеца от отпускането му.

19. Кредитополучателката подписва договора за кредит, потвърждавайки по този начин, че е получила условията по кредита, приема ги и се съгласява да бъде обвързана от тях. Към договора за кредит са приложени „Условия по договорите за кредит на Home Credit Slovakia, a.s. — кредит в брой“ (наричани по-нататък „общите договорни условия“), обозначени с кода ISH111 в горния ъгъл на всяка страница. Като подписала договора за кредит, кредитополучателката потвърдила, че е получила и приела общите договорни условия, че разбира всички съдържащи се в тях разпоредби и е съгласна да бъде обвързана от тях. Текстът на общите договорни условия не е подписан нито от кредитодателя, нито от кредитополучателката. Тези условия предвиждат освен това, че кредитополучателят се задължава да погасява надлежно и своевременно получения кредит, като плаща месечни вноски, чиито брой, размер и падеж са определени в договора. Кредитополучателят има право при поискване да получи безплатно, по всяко време през целия срок на действие на договора, извлечение от сметката под формата на погасителен план, в който са посочени дължимите вноски и сроковете и условията за тяхното погасяване, включително разбивка на всяка вноска, показваща погасяването на главницата, на лихвите и (евентуално) на допълнителните разходи.

20. Условията по кредита не съдържат по-подробни правила за олихвяването на главницата, нито установяват каква част от месечната вноска (32,50 EUR) е предназначена за погасяване на лихвите и на разходите и каква — за погасяване на главницата.

21. Кредитополучателката плаща само две вноски по договора. На 26 април 2012 г. кредитодателят иска връщане на цялата дължима по кредита сума. Той иска плащане на: i) дължимата главница; ii) лихвите; iii) лихвите за забава и iv) предвидената в договора неустойка за забава. Кредитополучателката не плаща нищо. Затова кредитодателят предявява иск за плащането на 1 155,52 EUR ведно с лихвата за забава в размер на 0,024 % дневно върху сумата от 778,34 EUR, считано от 11 февруари 2014 г. до окончателното плащане.

17 — Член 9, параграф 2, буква к) от Закона за потребителския кредит.

18 — В този контекст терминът „погасяване“ следва да се разбира в смисъл на намаляване на дълга чрез периодични плащания по главницата и лихвата.

19 — Член 9, параграф 2, буква л) от Закона за потребителския кредит.

20 — Член 11 от Закона за потребителския кредит.

22. Запитващата юрисдикция обяснява, че съгласно националната правна уредба договорът за потребителски кредит се сключва в писмена форма и трябва да съдържа определена информация, по-специално относно размера, броя и периодичността на вноските за погасяване на главницата, на лихвите и на другите разходи и когато е уместно, информация относно погасяването²¹. Договор за кредит, който не е подписан от страните, не отговаря на изискванията на националното право и следователно е недействителен²². В случая по главното производство тази информация (част от задължителната информация) се съдържа в неподписаните общи договорни условия. Така възниква въпросът дали сключеният на 29 юни 2011 г. договор за потребителски кредит е действителен. С оглед на това запитващата юрисдикция отправя седем преюдициални въпроса, които може би са по-разбираеми в следния обобщен вид:

Първи и втори въпрос

- Какво е значението на изреча „на хартиен или друг траен носител“, съдържащ се в член 10, параграф 1 във връзка с член 3, буква м) от Директива 2008/48? — Обхваща ли този израз само подписания от страните по договора за кредит физически документ? — Трябва ли този документ да съдържа предвидената в член 10, параграф 2 от Директива 2008/48 задължителна информация? — Изпълнени ли са изискванията на член 10, параграф 1 от Директива 2008/48, когато задължителната информация се съдържа в отделен документ (като например общите договорни условия), към който препраща договорът за кредит и който не е подписан от страните по този договор?
- Хармонизира ли Директива 2008/48 правилата относно информацията, която договорът за кредит следва да включва по смисъла на член 10, параграфи 1 и 2, до такава степен, че тези разпоредби не допускат национални правни норми: i) изискващи задължителната информация да се съдържа в един-единствен документ, подписан от страните по договора за кредит или ii) по силата на които договорите за кредит не пораждаат пълно правно действие поради обстоятелството, че част от задължителната информация е в отделен документ, например в общите договорни условия?

Трети и четвърти въпрос

- Означават ли изразът „периодичност на дължимите погасителни вноски“ по смисъла на член 10, параграф 2, буква з) от Директива 2008/48, че кредитодателят трябва да посочи в договора за кредит точните дати на падежа на отделните вноски, или е достатъчно да посочи обективно определими критерии, по които да се установи падежа на всяка от вноските? — Може ли във втората хипотеза тази информация да се съдържа в неподписан от страните отделен документ (например „общите договорни условия“), към който договорът за кредит препраща?

Пети и шести въпрос

- Означават ли член 10, параграф 2, букви з) и и) от Директива 2008/48 във връзка една с друга, че срочен договор за кредит, при който погасяването на главницата се извършва чрез плащането на отделни вноски, не трябва непременно да съдържа погасителен план, а въпросната информация може да бъде предоставена от кредитодателя на кредитополучателя, ако последният поиска това? Или пък кредитодателят е длъжен да предостави погасителен план в договора за кредит още от момента на влизането му в сила и има ли право кредитополучателят също да иска през целия срок на действие на договора

21 — Вж. точки 14 и 15 по-горе.

22 — Вж. точка 17 по-горе.

погасителен план, посочващ сроковете за извършване на плащанията от датата на направеното искане? Изискванията за предоставяне на информация по член 10, параграф 2, буква з) напълно хармонизирани ли са по смисъла на член 22, параграф 1 от Директива 2008/48, така че държавите членки да не могат да изискват включването на погасителен план в договорите за кредит?

Седми въпрос

— Пропорционална ли е по смисъла на членове 1 и 23 от Директива 2008/48 предвидена в националното право санкция, по силата на която при непредоставяне от страна на кредитодателя на по-голямата част от информацията, установена в член 10, параграф 2 от същата директива, договорът за кредит се счита за сключен без лихви и без разноски (което означава, че кредитополучателят дължи връщане само на главницата)?

23. Писмени становища представят германското и словашкото правителство, както и Европейската комисия. В съдебното заседание на 24 февруари 2016 г. устни становища представят Словашката република и Комисията.

Анализ

Първи и втори въпрос — степен на хармонизация на формалните изисквания във връзка със сключването на договор за потребителски кредит

24. Законодателната техника за предоставяне на информация на потребителите се основава на принципа, че добре информираният потребител е в по-добра позиция да избере най-изгодното предложение за предоставяне на кредит, и цели също така да гарантира, че той е запознат с правата и задълженията по договора за потребителски кредит. За да се изпълнят тези цели, предоставената информация не трябва да бъде мимолетна — напротив, тя трябва да остане трайно на разположение на потребителя.

25. С оглед на това в член 3, буква м) от Директива 2008/48 понятието „траен носител“ се определя като: „всеки инструмент, който позволява на потребителя да съхранява информация, адресирана лично до него, по начин, достъпен за бъдещо ползване за период от време, достатъчен за целите на информацията, и който позволява непромененото възпроизвеждане на съхранената информация“. Директивата обаче не съдържа определение на израза „на хартиен [носител]“. Затова за тълкуването му трябва да се прибегне до обичайното му значение в общоупотребимия език, като се държи сметка за законодателния контекст и целите на Директива 2008/48²³.

26. В контекста на член 10, параграф 1 изразът „на хартиен [носител]“ се отнася до носителя, на който договорът за кредит се изготвя и предоставя на потребителя. От думите „или друг траен носител“ се подразбира, че хартиеният носител се счита за конкретен вид траен носител или средство, чрез което договорът за кредит се предоставя на потребителя за целите на Директива 2008/48. Съгласно член 10, параграф 1, второ изречение всяка от страните по договора за кредит трябва да получи екземпляр от него. От това също следва, че член 10, параграф 1 визира носителя, чрез който този договор се предоставя на разположение на потребителя.

23 — Вж. решение от 5 юли 2012 г., Content Services (C-49/11, EU:C:2012:419, т. 32).

27. Договорът за кредит на хартиен носител има следните характеристики, които отговарят на изискванията на член 3, буква м) от Директива 2008/48 (т.е. на определението за „траен носител“): той позволява на потребителя да съхрани адресираната лично до него информация и гарантира, че съдържанието на договора за кредит ще остане непроменено и информацията ще бъде достъпна за подходящ период. Това е в съответствие с целта да се постигне високо равнище на защита на потребителите, по-специално като се гарантира, че потребителят е запознат с правата и задълженията си по всеки договор за кредит.

28. Същият подход е следван и в други разпоредби на Директива 2008/48 относно правото на потребителите да получат информация, свързана с договора за кредит²⁴.

29. Следователно изискването договорът за кредит да бъде изготвен на хартиен носител предполага той да бъде и в писмена форма — това съответства на общоприетия смисъл на изискването по член 10, параграф 1 договорите за кредит да се изготвят на хартиен носител.

30. Запитващата юрисдикция посочва в акта за преюдициално запитване (и словашкото правителство и Комисията потвърждават това), че в текста на словашки език на член 10, параграф 1, на израза „на хартиен [носител]“ съответства думата „*písomne*“, която на английски език се превежда буквално „in writing“. Изглежда обаче избраната дума може да отразява предвиденото в националното право изискване документът да бъде подписан от страните по договора и не е напълно еквивалентна на израза „на хартиен [носител]“, използван в текста на Директива 2008/48 на някои други езици²⁵.

31. Съгласно постоянната съдебна практика в случай на несъответствие между текстовете на разпоредба от правото на Съюза на различните езици въпросната разпоредба трябва да се тълкува в зависимост от общия разум и целите на правната уредба, от която тя е част²⁶.

32. В контекста на член 10, параграф 1 изразът „на хартиен или друг траен носител“ е понятие от правото на Съюза и следователно трябва да има едно и също значение във всички държави членки. От точки 24 и 25 по-горе следва, че този израз се отнася до средствата, чрез които договорът за кредит се предоставя на потребителя.

33. Ще добавя, че изразът „в писмен вид“ се тълкува като синоним на израза „на хартиен [носител]“ в контекста на член 5, параграф 1 от Директивата за продажбите от разстояние²⁷. В решение *Content Services Съдът* е разгледал въпроса дали при възприета търговска практика, която се състои в предоставяне на потребителите на преддоговорна информация от типа на предвидената в член 4, параграф 1 от тази директива само чрез хипервръзка на уебсайт, съответното предприятие е изпълнило изискването да гарантира, че потребителят е получил писмено потвърждение на задължителната информация. Съдът констатира, че изразът „в писмен вид“ е алтернатива на израза „друг траен носител“²⁸.

34. Така, въпреки че съгласно текста на Директивата на словашки език задължението по член 10, параграф 1 е за изготвяне на договорите за кредит „в писмен вид“, а не „на хартиен [носител]“, за целите на настоящата разпоредба приемам, че тези два израза имат едно и също значение.

24 — Вж. точка 7 и бележка под линия 9 по-горе.

25 — Например в английския и във френския текст. Вж. точка 34 по-долу.

26 — Решение от 3 април 2008 г., *Endendijk* (C-187/07, EU:C:2008:197, т. 22—24).

27 — Вж. точка 13 по-горе.

28 — Вж. решение от 5 юли 2012 г., *Content Services* (C-49/11, EU:C:2012:419, т. 39—42). Комисията посочва в първоначалното си предложение от 11 септември 2002 г. (COM(2002) 443 окончателен; ОВ С 331Е, 2002 г., стр. 200) за Директива 2008/48, че определението за „траен носител“ е същото като използваното в Директивата за продажбите от разстояние; вж. точка 13 по-горе.

35. Понятието „договор за кредит“ е определено в член 3, буква в) от Директива 2008/48. От изричния текст на член 10, параграф 2 следва, че предвидената в него информация трябва да бъде включена във всеки договор за кредит. Макар да не е необходимо тази информация и самият договор за кредит да се съдържат непременно в един-единствен документ, всеки договор трябва все пак да бъде изготвен на хартиен или друг траен носител, за да е в съответствие с член 10, параграф 1.

36. Това разбиране се потвърждава и от общия разум на Директива 2008/48. Не е необходимо определената в член 5 преддоговорна информация да е предоставена в същия документ, в който се съдържа и предложението (член 5, параграф 1). Тази информация се предоставя в специално съставен документ — „Стандартна европейска информация относно потребителски кредит“²⁹. Затова, ако задължителната информация е предоставена в документ, отделен от самия договор за кредит, това не е в противоречие с общия разум на Директива 2008/48.

37. В текста на член 10 не се споменава нито че договорът за кредит трябва да е подписан от страните, нито че трябва да се съдържа в един-единствен документ³⁰. Частта от текста, в която се посочва, че член 10 „не засяга националните правила, отнасящи се до действителността на сключването на договорите за кредит“, тълкувана във връзка със съображение 30, съгласно което Директива 2008/48 не урежда свързани с договорното право въпроси относно действителността на договорите за кредит, навежда на извода, че тази разпоредба не урежда въпросите, свързани с формалните изисквания при сключването на договор.

38. Спорно е в каква степен държавите членки имат свободата да запазват или въвеждат национални правила, отнасящи се до договорите за потребителски кредит. Трудно е да се установи с точност границата, отвъд която хармонизираните правила изключват тази свобода — именно това обаче е въпросът, по който запитващата юрисдикция иска указания.

39. От член 22, параграф 1 от Директива 2008/48, тълкуван в светлината на съображения 9 и 10 от нея, следва, че що се отнася до договорите за кредит, попадащи в приложното ѝ поле, тя предвижда пълна хармонизация. Следователно в областите, които са обхванати от тази хармонизация, държавите членки не могат да запазват или въвеждат национални разпоредби, различни от предвидените в Директива 2008/48³¹.

40. От член 1 от Директива 2008/48 обаче става ясно, че тя хармонизира само *някои аспекти* от правилата на държавите членки относно договорите за потребителски кредит. В случаите, когато липсва хармонизация, държавите членки са свободни да запазват или въвеждат национални правила.

41. Безспорно договорът за кредит, разглеждан в главното производство, попада в приложното поле на Директива 2008/48. Затова трябва да се установи какъв е обхватът на хармонизацията съгласно правилата на Съюза.

29 — Приложение II към Директива 2008/48.

30 — Единственото споменаване в Директива 2008/48 на подписа е в съображение 37, във връзка с подписването от потребителя на свързани договори за кредит. Отправеното преюдициално запитване обаче не е свързано с такъв договор и затова съображение 37 не е релевантно в случая.

31 — Вж. решение от 12 юли 2012 г., SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, т. 38). Разглежданият по това дело договор за кредит попада извън приложното поле на Директива 2008/48.

42. От текста на член 10, параграфи 1 и 2 следва, че Директива 2008/48 хармонизира вида информация, която следва да се съдържа в договорите за кредит; всичките 22 категории данни, изброени в тази разпоредба, трябва да бъдат предоставени на потребителя в договора за кредит. Директива 2008/48 урежда и въпроса как следва да бъде предоставена предвидената в член 10, параграф 2 информация (на хартиен или друг траен носител) и изисква тя да бъде посочена „[...] по ясен и кратък начин [...]“.

43. Макар да е вярно, че правото на Съюза установява формални изисквания в други области, като например във връзка с европейската заповед за плащане³², формалностите относно сключването на договори остават извън приложното поле на Директива 2008/48. Така въпросите дали договорът за кредит е подписан или дали задължителната информация и условията за отпускане на кредита се съдържат в един-единствен документ, са извън обхвата на извършената с Директива 2008/48 хармонизация.

44. Какво точно е положението съгласно словашкото национално право не е съвсем ясно. От една страна, в словашкия Граждански кодекс се посочва, че извършваните в писмена форма сделки са действителни само ако съответният документ е подписан от лицето, което се задължава по него³³. От друга страна, словашкият Търговски кодекс изглежда допуска общите договорни условия на дадена организация да станат част от договора за кредит, ако той препраща към тях³⁴. Законът за потребителския кредит определя какво трябва да съдържа договорът за потребителски кредит³⁵. За Съда обаче няма яснота как точно си взаимодействат тези различни разпоредби от националното право.

45. От изложените в акта за преюдициално запитване факти е видно, че самият договор за кредит (който е подписан от кредитополучателката) съдържа някои от данните, представляващи задължителна информация по член 10, параграф 2 от Директива 2008/48. Изготвените от кредитодателя общи договорни условия, които изглежда включват някои (вероятно не всички) от останалите данни, представляващи задължителна информация, не са подписани нито от кредитополучателката, нито от кредитодателя. Не е ясно дали, и ако да, доколко подписаният договор за кредит е насочил вниманието на кредитополучателката към това къде точно в общите договорни условия могат да бъдат намерени представляващите задължителна информация данни, които не са включени в подписания договор за кредит.

46. За да подпомогна Съда в задачата му да даде указания на националния съд, ще подходя към проблема по следния начин.

47. Първо, забранява ли Директива 2008/48 национална правна уредба, която изисква цялата задължителна информация да бъде предоставена в писмен вид в един-единствен, подписан документ?

48. Според мен отговорът на този въпрос е отрицателен. В тази хипотеза задължителната информация би била на хартиен носител и би била предоставена на потребителя в нейната цялост, в изпълнение на изискванията на член 10, параграфи 1 и 2. Вниманието на потребителя лесно би било насочено към цялата необходима информация, позволяваща му да направи информиран избор, тъй като тази информация ще се съдържа в един-единствен документ. Следователно такова изискване по националното право би спомогнало за постигането на целта

32 — Вж. например член 7, параграфи 5 и 6 от Регламент (ЕО) № 1896/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2006 година за създаване на процедура за европейска заповед за плащане (ОВ L 399, 2006 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 9, стр. 108). Целта на Регламента по-специално е да се опростят и ускорят съдебните производства по трансгранични дела, свързани с безспорни парични вземания, и да се намалят разходите във връзка с тях.

33 — Вж. точка 14 по-горе.

34 — Вж. точка 15 по-горе.

35 — Вж. точка 16 по-горе.

на Директивата да се осигури високо ниво на защита на потребителите и доколкото мога да преценим, не би попречило на другата цел на Директивата, а именно насърчаването на единния пазар³⁶. Директива 2008/48 не съдържа *изискване* цялата задължителна информация да се съдържа в един-единствен, подписан документ, но и не забранява подобно изискване.

49. Това не означава, че държавите членки имат пълната свобода да налагат допълнителни формални изисквания при сключването на договор за потребителски кредит. Например по време на съдебното заседание Съдът поставя въпроса допустимо ли е да се изисква всеки договор за потребителски кредит да бъде подписан от двете страни пред нотариус. Подобен режим би могъл действително да засили защитата на потребителите. Той обаче значително би накърнил постигнатия с Директивата баланс между еднакво важните цели за високо ниво на защита на потребителите и за насърчаване функционирането на единния пазар, очевидно в ущърб на последната. И двете страни биха били задължени (въпреки че тежестта вероятно би паднала основно върху кредитодателите) да съблюдават формални изисквания, които водят до значително по-големи разходи; и в крайна сметка подобен режим би бил във вреда на кредитодателите, установени в държава членка, различна от тази на потребителя. Поради това считам, че такова изискване попада извън обхвата на свободата на преценка, която държавите членки имат при формулирането в националното право на изисквания във връзка със сключването на такива договори.

50. Второ, забранява ли Директива 2008/48 национална правна уредба, която позволява представляващи задължителна информация данни да бъдат предоставени на хартиен носител в изготвените от кредитодателя общи договорни условия, а не в самия (подписан) договор за потребителски кредит?

51. Според мен отговорът на този въпрос, *при съблюдаване на някои допълнителни условия*, отново е отрицателен. Както и при изложената по-горе хипотеза, задължителната информация би била на хартиен носител и би била предоставена на потребителя в нейната цялост (макар и разделена в два документа), като по този начин все пак ще отговаря на изискванията на член 10, параграфи 1 и 2. Дотук добре. Когато информацията е разделена в два документа обаче, съществува очевидна опасност потребителят всъщност да не бъде в позиция да направи цялостна, информирана и навременна преценка на предлаганата му сделка, както изисква Директива 2008/48.

52. Затова считам, че за да бъде подобен режим допустим, трябва да бъдат поставени (т.е. предвидени в националното право) следните *минимални допълнителни условия*: i) отделните документи, които заедно съдържат цялата задължителна информация, да бъдат предоставени на потребителя едновременно и *преди* сключването на договора (за да може той да прецени предложеното споразумение, преди да се съгласи да се обвърже с него); ii) самият договор за кредит да препраща ясно и точно към конкретните клаузи от изготвените от кредитодателя общи договорни условия, позволявайки по този начин на потребителя да определи къде точно да намери тези представляващи задължителна информация данни, които не се съдържат в договора за кредит³⁷; iii) да има ясно доказателство, че потребителят действително е получил своевременно (и във всички случаи *преди* сключването на договора за потребителски кредит) цялата задължителна информация.

36 — Вж. съображения 8 и 9 от Директива 2008/48.

37 — Веднъж по повод на широкообхватно „общо условие“, целящо да изключи предвидената в закона отговорност за неимуществени вреди, което било изписано на информационна табела на паркинг и „включено“ в договора за паркинг услуги чрез посочването му с много дребен шрифт на издаваните от автоматична машина талони, Лорд Denning казва, че то е „толкова широко и до такава степен засяга правата, че съдът не следва да счита никое лице за обвързано от него, освен ако вниманието на лицето не е било изрично насочено към това условие [...] За да бъде достатъчно оповестено, такова общо условие трябва да е изписано с червено мастило и да е ясно посочено с червен знак — или нещо също толкова стряскащо“: *Thornton v Shoe Lane Parking Ltd* (C.A.) [1971] 2 Q.B. 163 at 170 C-D per Lord Denning M.R. Тези думи забавляват поколения студенти по право в Англия. Те са изключително уместно наблюдение за необходимостта да се гарантира, че вниманието на по-слабата страна по договора е насочено към важните условия, които биха я обвързали, ако сключи договора.

53. Националният съд, който единствен може да преценява фактите и това как следва да се прилага националното право, трябва да установи дали националните правни норми са в съответствие с тези указания и съответно допустими ли са или не съгласно Директива 2008/48.

54. Следователно стигам до извода, че изразът „на хартиен или друг траен носител“ в член 10 от Директива 2008/48 обхваща както условията по сключения между страните договор за кредит, така и категориите данни, изброени в член 10, параграф 2 от Директива 2008/48, които съставляват част от договора за кредит. Член 10 не съдържа изискване договорът за кредит да бъде подписан от страните, нито предвидената в член 10, параграф 2 информация да бъде предоставена в един-единствен документ. Директива 2008/48 не забранява национална правна уредба, която изисква цялата задължителна информация да бъде предоставена в писмен вид в един-единствен, подписан документ. Национална правна уредба, която допуска представляващи задължителна информация данни да бъдат предоставени на хартиен или друг траен носител в изготвените от кредитодателя общи договорни условия, а не в самия (подписан) договор за потребителски кредит, също е допустима от гледна точка на Директива 2008/48, при условие че са поставени поне следните условия: i) отделните документи, съдържащи задължителната информация, да бъдат предоставени на потребителя едновременно и преди сключването на договора; ii) договорът за кредит да препраща ясно и точно към задължителната информация и да посочва къде в изготвените от кредитодателя общи договорни условия тя може да бъде намерена и iii) кредитодателят да е в състояние да докаже, че е предоставил задължителната информация на потребителя преди сключването на договора. Националният съд трябва да прецени дали националната правна уредба съответства на тези условия и съответно допустима ли е или не от гледна точка на Директива 2008/48.

Трети и четвърти въпрос — задължителна информация относно периодичността на погасителните вноски (член 10, параграф 2, буква з)

55. Съгласно член 10, параграф 2, буква з) от Директива 2008/48 „размер[ът], броя[т] и периодичността на дължимите погасителни вноски“ са представляващи задължителна информация данни, които трябва да бъдат предоставени на потребителя. Тази разпоредба не предвижда, че договорът за кредит трябва да посочва точните дати на падежа на погасителните вноски. Има известно припокриване между информацията, която се предоставя на потребителите като преддоговорна информация (член 5), и тази, която се предоставя към момента на сключване на договора (член 10)³⁸. Това е в съответствие с целта на Директива 2008/48 за защита на потребителите. Потребителят трябва да знае кога се плащат погасителните вноски по кредита. Тази цел е постигната обаче и ако кредитодателят е използвал обективно определими критерии. Очевиден способ в този смисъл е препращането към график и използването на формулировка като предложената от запитващата юрисдикция — например „месечните вноски се плащат най-късно до 15 число на календарния месец“.

56. Историята на тази правна уредба показва, че задължението за посочване на размера, броя и честотата или датите на плащанията е въведено за пръв път с Директива 90/88/ЕИО³⁹, която го вмъква в член 4, параграф 2, буква в) от Директива 87/102/ЕИО⁴⁰. На кредиторите изрично е предоставена възможността да изберат дали да посочат броя и честотата на плащанията *или* датите. Не считам, че с настоящата формулировка се въвежда някакво (ново) изискване, което прави посочването на датите задължително.

38 — Вж. COM(2002) 443 окончателен, стр. 16.

39 — Директива на Съвета от 22 февруари 1990 година за изменение на Директива 87/102/ЕИО относно сближаването на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно потребителския кредит (ОВ L 61, 1990 г., стр. 14; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 6).

40 — Директива на Съвета от 22 декември 1986 година за сближаване на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно потребителския кредит (ОВ L 42, 1987 г., стр. 48; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 1, стр. 252).

57. Затова стигам до извода, че изразът „периодичност на дължимите погасителни вноски“ в член 10, параграф 2, буква з) от Директива 2008/48 не изисква кредитодателят да посочи точните дати, на които трябва да се извърши всяко от плащанията по договора за кредит.

Пети и шести въпрос — задължителна информация относно погасителния план (член 10, параграф 2, буква и)

58. При погасяване на главницата по срочен договор за кредит потребителят има право, ако поиска, да получи безвъзмездно и по всяко време през целия срок на действие на договора за кредит извлечение под формата на погасителен план. Запитващата юрисдикция иска да се установи дали трябва да бъде включен такъв план също и в сключения между страните договор за кредит.

59. Според мен не.

60. Член 10, параграф 2, буква и) хармонизира някои аспекти на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки, отнасящи се до изискването за предоставяне на погасителен план и до съдържанието на този план. Така правилата относно това кога може да се изисква погасителен план и относно информацията, която трябва да се съдържа в него, са напълно хармонизирани.

61. От текста на член 10, параграф 2, буква и) следва, че потребителят има право да поиска погасителен план по всяко време през целия срок на действие на договора за кредит. Ако кредитодателите бяха задължени да предоставят такъв план само при сключването на договора за кредит, думите „[...] правото на потребителя да получи при поискване и безвъзмездно и по всяко време през целия срок на действие на договора за кредит извлечение под формата на погасителен план“ биха били излишни и съответно ползата от предоставеното на потребителя право би била значително по-малка. Погасителен план, предоставен при влизането в сила на договора за кредит, е нещо не много по-различно от изявление за намерение. То не помага на потребителя да види докъде е стигнал с погасяването на кредита. За тази цел той трябва да поиска актуализиран план.

62. Този прочит се потвърждава от член 10, параграф 3, който, тълкуван във връзка с член 10, параграф 2, буква и), предполага, че кредитодателят е длъжен при поискване от страна на кредитополучателя да му предостави актуализиран погасителен план.

63. Затова стигам до извода, че член 10, параграф 2, буква и) от Директива 2008/48 следва да се тълкува в смисъл, че погасителен план се предоставя, ако в хипотезата на погасяване на главницата по срочен договор за кредит потребителят поиска това. При липсата на тези две условия кредитодателите не са длъжни да предоставят такава информация за целите на Директива 2008/48. Не виждам обаче как подобна национална правна уредба, която предвижда предоставянето на допълнителен план при влизането в сила на договора за кредит, би накърнила някоя от целите на Директива 2008/48. Следователно не считам, че има пречка държавите членки да въведат правило, което да задължава кредитодателите да направят това.

Седми въпрос — пропорционалност на санкцията по националното право

64. С последния си въпрос запитващата юрисдикция по-същество пита дали предвидената в член 11 от Закона за потребителския кредит санкция за кредитодателя, който не изпълни задължението си за предоставяне на информацията по член 10, параграф 2 от Директива 2008/48 (транспонирана със Закона за потребителския кредит), а именно договорът за кредит

да се счита за сключен без лихви и без разноски⁴¹ (така че кредитополучателят да трябва да върне само главницата), отговаря на изискването за пропорционалност в член 23 от Директива 2008/48.

65. Въпросът е поставен много общо и абстрактно. Това до известна степен е неизбежно. Националният съд все още не е получил необходимите указания от Съда, въз основа на които да прецени изпълнени ли са изискванията на уреждащия съдържанието на договорите за кредит член 10 от Директива 2008/48, така както е транспониран в националното право. И освен ако не е налице нарушение на националните разпоредби, транспониращи тези задължителни изисквания, няма необходимост от прилагане на санкции. Въпросът все пак съвсем не е хипотетичен или ирелевантен за изхода на делото пред националния съд. Ако националният съд приеме, че е имало нарушение, ще трябва да наложи „ефективни, пропорционални и възпиращи“ санкции.

66. Член 23 от Директивата предвижда, че системата от санкции за нарушаване на националните разпоредби, посочващи задължителната информация, която трябва да бъде включена в договорите за кредит, следва да бъде ефективна, пропорционална и възпираща и че държавите членки вземат всички необходими мерки, за да гарантират прилагането на тези санкции. В тези рамки изборът на санкции е по усмотрение на държавите членки⁴². Съдът е приел също, че строгостта на санкциите трябва да бъде в съответствие с тежестта на наказваните с тях нарушения, като се гарантира реално възпиращ ефект и същевременно се съблюдава основният принцип на пропорционалност⁴³.

67. Санкцията, описана от националния съд, отнема цялата печалба на кредитодателя от сделката (или, казано по малко по-различен начин, тя го задължава да се откаже от приходите, които иначе би му донесла заетата сума), като от него се изисква и да понесе разходите, свързани с обслужването на кредита и погасяването на главницата от страна на кредитополучателя. Още на пръв поглед изглежда логично да се приеме, че такава санкция е както ефективна, така и възпираща.

68. А какво да кажем за пропорционалността на такава санкция?

69. В това отношение Съдът не разполага с необходимите данни от фактическа и правна страна, за да бъде полезен с отговора на поставените му въпроси⁴⁴. В акта за преюдициално запитване се посочва единствено (в текста на самия седми въпрос), че „при липса на някои от необходимите елементи на договора за кредит, установени в член 10, параграф 2 от Директива 2008/48/ЕО, договорът за кредит се счита [по силата на разпоредбите на националното право] за сключен без лихви и без разноски“ (курсивът е мой). Не е ясно обаче какво в действителност означава „някои от необходимите елементи“ и дали от гледна точка на националното право някои от 22-те категории данни, представляващи задължителната информация по член 10, параграф 2 от Директивата, са по-важни от други (така че тяхната липса е по-сериозна), както и при какви точно обстоятелства (съобразно тежестта на нарушението) се прилага санкцията.

70. Затова предлагам в отговор на седмия отправен въпрос Съдът да прикани националния съд във всеки конкретен случай, когато определя пропорционална ли е санкцията, по силата на която от кредитодателя се изисква да се откаже от всички лихви и да поеме всички свързани с договора за кредит разходи, или е по-подходящо да се наложи по-лека санкция, да преценява

41 — В акта за преюдициално запитване не е посочена и следователно Съдът няма никаква друга информация за обхвата на тази разпоредба.

42 — Съображение 47; вж. също решение от 27 март 2014 г., LCL Le Crédit Lyonnais (C-565/12, EU:C:2014:190 т. 43).

43 — Вж. решение от 27 март 2014 г., LCL Le Crédit Lyonnais (C-565/12, EU:C:2014:190 т. 44 и цитираната съдебна практика).

44 — Вж. решение от 27 март 2014 г., LCL Le Crédit Lyonnais (C-565/12, EU:C:2014:190 т. 37).

дали непосочените в договора за потребителски кредит данни, които представляват задължителна информация по член 10, параграф 2 от Директива 2008/48, са такива, че могат значително да застрашат способността на потребителя да прецени дали е удачно да сключи кредитната сделка.

Заключение

71. С оглед на всички гореизложени съображения считам, че Съдът следва да отговори на отправените от Okresný súd Dunajská Streda (Районен съд, Дунайска Стреда, Словакия) въпроси, както следва:

- „Изразът „на хартиен или друг траен носител“ в член 10 от Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета се отнася до носителя, на който договорът за кредит се изготвя и предоставя на потребителя. Този израз обхваща както условията по сключения между страните договор за кредит, така и категориите данни, изброени в член 10, параграф 2 от Директива 2008/48, които съставляват част от договора за кредит. Член 10 не съдържа изискване договорът за кредит да бъде подписан от страните, нито предвидената в член 10, параграф 2 от Директива 2008/48 информация да бъде предоставена в един-единствен документ. Директива 2008/48 не забранява национална правна уредба, която изисква цялата задължителна информация да бъде предоставена в писмен вид в един-единствен, подписан документ. Национална правна уредба, която допуска представляващи задължителна информация данни да бъдат предоставени на хартиен или друг траен носител в изготвените от кредитодателя общи договорни условия, а не в самия (подписан) договор за потребителски кредит, също е допустима от гледна точка на Директива 2008/48, при условие че са поставени поне следните условия: i) отделните документи, съдържащи задължителната информация, да бъдат предоставени на потребителя едновременно и преди сключването на договора; ii) договорът за кредит да препраща ясно и точно към задължителната информация и да посочва къде в изготвените от кредитодателя общи договорни условия тя може да бъде намерена и iii) кредитодателят да е в състояние да докаже, че е предоставил задължителната информация на потребителя преди сключването на договора. Националният съд трябва да прецени дали националната правна уредба съответства на тези условия и съответно допустима ли е или не от гледна точка на Директива 2008/48.
- Изразът „периодичност на дължимите погасителни вноски“ в член 10, параграф 2, буква з) от Директива 2008/48 не изисква кредитодателят да посочи точните дати, на които трябва да се извърши всяко от плащанията по договора за кредит.
- Член 10, параграф 2, буква и) от Директива 2008/48 следва да се тълкува в смисъл, че погасителен план се предоставя, ако в хипотезата на погасяване на главницата по срочен договор за кредит потребителят поиска това. Директива 2008/48 обаче не изключва възможността държавите членки да изискват от кредитодателите да предоставят допълнителен погасителен план при влизането в сила на договора за кредит.
- Националният съд трябва — във всеки конкретен случай, когато определя пропорционална ли е санкцията, по силата на която от кредитодателя се изисква да се откаже от всички лихви и да поеме всички свързани с договора за кредит разходи, или е по-подходящо да се наложи по-лека санкция — да преценява дали непосочените в договора за потребителски кредит данни, които представляват задължителна информация по член 10, параграф 2 от Директива 2008/48, са такива, че могат значително да застрашат способността на потребителя да прецени дали е удачно да сключи кредитната сделка“.